

Innspill til stortingsmelding om villrein

NJFF viser til det digitale innspillsmøtet 03.05.2023 og følger opp vårt innlegg der med et skriftlig innspill der vi også tar med noen punkter det ikke ble plass til i det muntlige innspillet. NJFF ser det som positivt at det legges opp til slike underveismuligheter til å komme med innspill til ulike deler av arbeidet med denne meldingen. NJFF vil fortsatt understreke at meldingen vil bli et viktig grep i arbeidet for en bærekraftig forvaltning av villreinen og villreinens leveområder.

Villreinens leveområder – behov for tiltak rettet mot arealforvaltning

Arealkonflikter var et tema som ble viet mye oppmerksomhet i det første innspillsmøtet. NJFF vil presisere at vi støtter opp om kommunene som den primære arealforvalter. Det er behov for bedre samordning av arealforvaltningen i hele leveområdet til villreinen for bedre å se summen av alle planlagte tiltak, den totale bruken og ferdsele i hele området og hvordan dette påvirker villreinens muligheter til å opprettholde trekkruiter og vandre mellom de ulike delene av leveområdet i forhold til årstider og beiteforhold. Bit- for bit-nedbyggingen må tas bedre tak i, og den regionale forvaltningen må fungere bedre som styringsverktøy. Mulige tiltak kan være:

- Det er behov for klare nasjonale forventninger til kommunal og regional planlegging om å ta hensyn til og prioritere villreinen.

Ordningene som skal fange opp at kommunene ivaretar nasjonale og regionale hensyn, herunder villreinen, må styrkes. Innsigelse er en sikkerhetsventil og et viktig virkemiddel.

- **Statlige planretningslinjer for fjellområdene**

Kommunal og distriktsdepartementet (KDD) har gitt ut en veileder for hyttebygging. Veilederen inneholder mye bra, men den er kun veiledende og gir heller ikke grunnlag for innsigelser.

NJFF ber om at stortingsmeldingen utreder behovet for statlige planretningslinjer for fjellområder.

- **Styrke regional planlegging.**

De regionale forvaltningsplanene for villreinområder skal legge grunnlaget for en helhetlig planlegging og forvaltning av villreinens leveområder. De berørte kommunene er aktivt med i prosessen med å utarbeide planene. Erfaringene med planene så langt har blant annet vist at det er krevende å utarbeide disse, samtidig som revisjonene av planene kan oppleves som en arena for omkamper om grensene for villreinens leveområder, noe som kan gi økt press på villreinen.

Planene bør oppdateres på grunnlag av ny kunnskap fra klassifiseringsrapportene. Behovet for å styrke regional planlegging er et tema som må løftes inn i meldingen. Primært bør kommunene slutte opp om de regionale planene, men når planene ikke følges gir det grunnlag for å utrede spørsmål om muligheter for mer bindende regionale planer som kan gi en bedre beskyttelse av leveområdene.

- **Planvask av gamle reguleringsplaner for hyttebygging**

Mange eldre reguleringsplaner berører villreininteresser.

På oppdrag fra NJFF har Holth & Winge AS utarbeidet en juridisk utredning «Hyttebygging og

villrein. Kommunenes handlingsrom etter plan- og bygningsloven». Utredningen viser mulighetsrommet og pliktene som kommunene har i forhold til eldre reguleringsplaner for hyttebygging.

Meldingen bør stille krav om at kommunene må foreta en gjennomgang av sine eldre reguleringsplaner. Det bør også vurderes om det bør etableres en statlig støtteordning som gjør det lettere for kommunene å foreta en slik gjennomgang. En slik planvask vil kunne bidra til et nødvendig fokus i kommunene om hvordan de må kombinere behovet for å ivareta villreinen, være bevisste rundt arealbruken og utvikle kommunen videre framover.

Gjennomgang av anleggsveier mm inn i villreinens leveområder

Det finnes en rekke veier som går dypt inn i flere av våre villreinområder, eksempelvis anleggsveier etablert i tilknytning til kraftutbygging. Mange av veiene har i større eller mindre grad vært åpne både for regulanter, de som har eier- og bruksrettigheter i områdene og for allmenn ferdsel. Det har medført at sentrale deler av villreinområdene har vært lett tilgjengelig først og fremst i sommerhalvåret. Slike veier har er så langt NJFF erfarer tema i arbeidet med flere av tiltaksplanene. NJFF mener likevel det er viktig at stortingsmeldingen vurderer om det kan være aktuelt å gi noen generelle råd om videre bruk og ferdsel på slike veier.

Lokalt og regionalt engasjement i arealforvaltning

For å få til gode planprosesser der også villreininteressene blir godt ivaretatt, er det viktig med god tilrettelegging for involvering og medvirkning. Eksempelvis må det skapes arenaer der lokalkunnskap og kompetanse i frivillige organisasjoner og hos andre aktuelle aktører kommer fram tidlige i prosessene. Fysiske oppstartsmøter eller andre tilsvarende tilrettelagte møteplasser er et viktig element for at den frivillige sektor skal kunne motiveres til et engasjement.

Det er viktig at kommunene er oppmerksomme på at terskelen for deltakelse i offentlige planprosesser kan oppleves som høy og preget av stor grad av profesjonalitet. Dette forsterkes også av det faktum at i mange kommuner utarbeides reguleringsplaner av profesjonelle næringsaktører, noe som forsterker utfordringene med å senke terskelen for medvirkning og involvering. NJFF mener at dette er noe som må tas med i stortingsmeldingen. Et bredt engasjement i kommunale planprosesser er en viktig del av lokaldemokratiet generelt og for villreinen i plansammenheng spesielt. Det vil også medvirke til en bredere engasjement i utfordringene for villreinen og skape arenaer der kommunene sammen med ulike aktører med interesse for villreinen kan gå sammen om å finne de gode løsningene i stedet for, som for mange kommuner i dag, at man sitter på hver sin tue og forsvarer sine respektive ståsteder. Det er viktig at villreinen ikke oppleves som en hemsko og bremsekloss i den kommunale forvaltningen.

Tilsvarende utfordringer og behov for gode arenaer og fokus på gode løsninger, vil være aktuelt også på regionalt nivå. Det vil også være behov for forum for å utveksle erfaringer og gode løsninger på tvers av regionene/villreinområdene der også sentrale organisasjoner og andre aktører kan være naturlige deltakere.

En bærekraftig villreinforvaltning er avhengig av godforankring og engasjement lokalt, regionalt og nasjonalt. Stortingsmeldingen bør trekke opp rammer for etablering av slike arenaer.

Større tiltak

Påvirkning fra vannkraftutbygging, infrastruktur i tilknytning til samferdsel mm har ført til oppsplitting av leveområder, avskjæring av trekkveier, tap av beiteareal osv. Tiltak for å bedre forholdene for villreinen vil ofte være svært omfattende og kostbare. OEDs vedtak om opprettelse av villreinfond i tilknytning til revisjon av konsesjonsvilkårene for kraftutbygging er en god start, men denne ordningen må utvides for å muliggjøre større avbøtende tiltak.

I 2021 i forbindelse med vedtaket for vilkårsrevisjonen for Aurautbyggingene fastslo Olje- og energidepartementet (OED) at det var en klar sammenheng mellom vassdragsreguleringen og påvirkningen på villreinen i området. Departementet vurderte at det ikke var tilstrekkelig kunnskapsgrunnlag til å pålegge utbygger konkrete tiltak, men vedtok å opprette et villreinfond for å finansiere utredninger og gjennomføring av prioriterte avbøtende tiltak. Departementet la vekt på at hele villreinområdet måtte sees under ett. Regulanten ble i denne vilkårsrevisjonen pålagt å innbetale en engangssum på 10 millioner kroner til villreinfondet. I ettertid har det blitt pålagt etablering av slike villreinfond i tilknytning til vedtak om nye vilkår for både Hemsil, Holsvassdraget og Tokke Vinje.

Det er også behov for en ordning for å dekke nødvendige tiltak innenfor samferdsel og andre områder for å kunne gjennomføre avbøtende tiltak samt restaureringstiltak for å oppnå bedre tilstand i villreinområdene. Ved eventuelle nye prosjekter må villreinen totalt sett komme bedre ut enn den gjør i dag. Større tiltak som flytting av turisthytter bør kunne inngå i ordningen.

Det er ikke miljøforvaltningen alene som kan bidra til å løse villreinens utfordringer. Vilje til og konkrete forslag om sektorovergripende tiltak vil være nødvendig, og alle aktuelle departement må få hensyn til villreinen som en del av sitt ansvarsområde. I dag vektes hensynet til villreinen i for liten grad i en rekke saker. Eksempelvis er erfaringene i forbindelse med samferdselstiltak at hensynet til kostnadene for prosjektene ofte avgjør valg av traseer, spørsmål om tunnelløsninger mm vektlegges framfor løsninger som ivaretar villreinen. Meldingen må se på hvordan hensynet til villreinen kan vektes på en langt bedre måte.

Regulering av ferdsel

Ferdsel og bruk er definert som en utfordring i flere av villreinområdene. Her må alle, også jegere og fiskere se på hvordan de kan bidra til å redusere presset på villreinen. Meldingen må si noe om informasjon, tilrettelegging og andre tiltak for å bedre forholdene for villreinen, og det må settes av midler til dette. Det bør vurderes å opprette en egen post i statsbudsjettet på området til Klima- og miljødepartementet for slike tiltak. Det er viktig at innsatsen i forhold til slike tiltak blir prioritert og at flest mulig av aktørene trekkes aktivt med i dette. Lykkes en med slike positivt vinklede tiltak, vil man kunne unngå eller redusere behovet for mer inngripende tiltak som regulering av bruk og ferdsel.

Målet med slike tiltak må være i størst mulig grad å kanalisere ferdsel og aktivitet til områder der dette ikke medfører utfordringer for villreinen slik at bruk og ferdsel ikke innvirker negativt på kvaliteten av områdene sett fra villreinens ståsted. Villreinen og villreinens leveområder kan påvirkes både direkte gjennom eksempelvis ferdsel og forstyrrelser i sårbare tider på året som kalvingstid, avskjæring av trekkveier mm eller indirekte i form av bruk som bidrar til slitasje av beite mm.

Der alle tiltak er tatt i bruk uten å lykkes med å redusere presset på villreinen og villreinens leveområder, bør regulering av bruk og ferdsel i spesielt sårbare perioder vurderes. Allemannsretten til fri ferdsel i utmark er selve grunnlaget for vårt friluftsliv og vår bruk av naturen, og en regulering av ferdsel er et virkemiddel som må brukes med varsomhet. Tiltaket må være klart avgrenset i tid og rom, og det må ikke bidra til en generell svekkelse av ferdselsretten. Geografisk avgrensning må gjøres ut fra villreinhensyn og uavhengig av administrative grenser.

Det bør være en høy terskel for å gjøre inngripen i ferdselsretten, noe som tilsier at myndigheten til å innføre ferdselsrestriksjoner bør ligge hos Miljødirektoratet, eventuelt med en mulighet for å delegerer dette til statsforvalteren.

Eventuelle unntak fra vedtak om restriksjoner på ferdsel må gjøres ut fra konkrete behov, ikke bostedsadresse og lista for å gjøre unntak må være høy.

Stortingsmeldingen bør foreta en vurdering av behovet for en hjemmel til å regulere ferdsel, innretningen av en slik bestemmelse og rammene for å bruke et slikt virkemiddel i arbeidet for å sikre villreinen.

Motorisert ferdsel

Det har vært en rekke medieoppslag om tendenser til økende grad av ulovlig motorisert ferdsel også i og i tilknytning til villreinområder. Dette er en svært uheldig utvikling som det er viktig å gripe fatt i. Det er viktig å se nærmere på utfordringene for SNO i forhold til å følge opp tilfeller av ulovlig motorisert ferdsel. Måltrettet informasjon om villreinen, villreinens bruk av aktuelle områder og de utfordringene som villreinen står overfor når det gjelder bruk og ferdsel, også motorisert ferdsel, i sine leveområder være viktig. Det handler blant annet om å skape forståelse for hvorfor hver enkelt må ta sin del av ansvaret og unngå ferdsel som kan bidra til å forverre situasjonen for villreinen.

NJFF er kjent med at det pågår en prosess med revisjon av lov om motorisert ferdsel i utmark. Det er viktig at lovutvalget også vurderer denne utfordringen som en del av sitt arbeid.

Også den lovlige motoriserte ferdselen i villreinområdene bør gjennomgås. Det gjelder også kommunenes dispensasjonspraksis for å avdekke muligheter for å stramme inn denne i sårbare områder eller tider på året der villreinen er spesielt sårbare.

God informasjon til politi og oppsyn om virksomhet og kontroller i villreinområder for i størst mulig grad redusere belastningen på villreinen bør også vurderes.

Kunnskapsbasert forvaltning

Forvaltningen av villrein må være kunnskapsbasert og adaptiv, og det er behov for å styrke forskning og ha en løpende oppdatering av kunnskapsgrunnlaget for en langsiktig forvaltning og for å møte klimautfordringer og håndtere skrantesyke samt andre sykdommer og parasitter. Sammen med lokal og erfaringsbasert kunnskap er dette grunnlaget for en god forvaltning i et langsiktig perspektiv. Meldingen bør gi klare signaler om en slik satsing.

Norges Jeger- og Fiskerforbund, Hvalstad, 15. mai 2023